

Today, students face with a global socio-economic task of integrating national cultural potential into the world community. However, its implementation is only possible for specialists of the new generation that meet modern requirements according to the whole complex of professional and personal qualities. In addition to deep professional knowledge in the chosen specialty, such a specialist must have high physical condition and efficiency, personal physical culture, spirituality, informal leadership qualities. He should not be afraid of competition, be able to make independent decisions, that is, have creative thinking, and be an active and highly moral person. The emerging strategy of developing students' physical culture envisages giving up the unitary concept, liberalization and consistent humanization of the pedagogical process – the guarantor of formation of a specialist of new generation.

Obtained theoretical knowledge becomes the basis for transformation of consciousness of the personality of students and determines the level of their needs for physical activity. Systems approach to learning physical culture stimulates students to analyze facts, their generalizations and conclusions, which undoubtedly actualizes their ability to retrospectively search for information, its systematization, analysis and synthesis, accumulation of individual information bank. For the cognitive process, the goal acts as an ideal model of activity.

This article defines peculiarities of the influence of physical activity on the indicators of the functional state of the central nervous system and mental performance. The main mechanisms of optimal, intense and inadequate adaptation to heavy muscular work have been identified.

Key words: student, physical education, higher education, health, physical qualities.

УДК 378.018.8:376-056.264-051

Світлана Цимбал-Слатвінська

Уманський державний педагогічний

університет імені Павла Тичини

ORCID ID 0000-0002-2732-5716

DOI 10.24139/2312-5993/2019.06/185-199

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ

У статті розкрито методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх логопедів: парадигмальний (розкриває спосіб аналізу педагогічного процесу на основі формування інформаційно-освітнього середовища та професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах цього середовища), системний (дозволяє врахувати суперечності й недоліки наявної системи професійної підготовки майбутніх логопедів), особистісно-орієнтований (припускає, що професійна підготовка майбутнього логопеда максимально враховує індивідуальні особливості студентів), аксіологічний (дозволяє розглядати логопедичну освіту як соціально-педагогічний феномен), антропосоціогуманістичний (зумовлює формування особистості логопеда як головної ланки освітнього процесу), компетентнісний (висуває на перше місце вміння вирішувати проблеми розвитку, навчання й виховання дітей із порушеннями мовлення), контекстний (уможливлює зв'язок і наступність професійної підготовки з професійною діяльністю), практико-орієнтований (проявляється в організації процесу активного

навчання), феноменологічний (орієнтується на безпосередньому спостереженні особливостей і властивостей досліджуваного процесу), сутнісний (забезпечує орієнтування на внутрішні особливості та зв'язки досліджуваних об'єктів), комплексний (дозволяє вирішувати головні завдання в подальшій освіті дітей).

Ключові слова: методологічні підходи, парадигмальний, системний, особистісно-орієнтований, аксіологічний, антропосоціогуманістичний, контекстний, компетентнісний, практико-орієнтований, феноменологічний, сутнісний, комплексний.

Постановка проблеми. Професійна підготовка майбутніх логопедів є складним процесом, осмислення якого має здійснюватися з різних позицій, теоретико-методологічними основами досліджуваного об'єкта обрано парадигмальний, системний (системно-структурний), особистісно-орієнтований (особистісно-діяльнісний), аксіологічний, антропосоціогуманістичний (гуманістичний, культурологічний, антропологічний), компетентнісний, контекстний, практико-орієнтований (технологічний, діяльнісний, професійно-діяльнісний, професійно-цільовий підхід, динамічний), феноменологічний, сутнісний, комплексний підходи.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема професійної підготовки фахівця завжди була в центрі уваги вчених, залишається вона актуальною й сьогодні. Дослідження ведуться в різних напрямках: вивчення змісту підготовки майбутніх фахівців у процесі спеціальної (В. Коркунов, Н. Малофеев, В. Нечипоренко, Е. Старобіна, О. Таранченко, С. Шевченко, М. Шеремет та ін.), корекційної (Д. Азбукін, В. Гладуш, Т. Дегтяренко, Н. Заварова, Б. Зодбаєва, О. Колишкін, В. Тетієва, А. Шевцов, Л. Яструбова та ін.) та інклюзивної (Т. Дегтяренко, Ю. Іванов, Н. Квітка, І. Кузава, І. Малишевська, О. Мартинчук, В. Хитрюк, В. Ремажевська, О. Рибчинська, В. Соколенко, І. Юхимець та ін.) освіти. Цілі досліджень цих учених, в основному, спрямовані на з'ясування умов, факторів, критеріїв педагогічної майстерності, розробку шляхів її вдосконалення, підготовки педагогічних кадрів.

Мета статті – визначити методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх логопедів.

Методи дослідження. У статті використано методи дослідження: теоретичні (аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури) – для обґрунтування вихідних положень дослідження; інтерпретаційно-аналітичний метод, на основі якого вивчаються українські й зарубіжні джерела із застосуванням синтезу, аналізу, систематизації та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на провідні тенденції та основні ідеї підготовки поліфункціонального й компетентнісно та практико-орієнтованого логопеда вважаємо за доцільне виділити методологічні

підходи і принципи, які лежать в основі його підготовки. Методологічні підходи до процесу професійної підготовки майбутніх логопедів включають основні правила, керівництво до дії як у процесі підготовки фахівця, так і в процесі подальшої поліфункціональної діяльності.

У контексті нашого дослідження в сучасній педагогіці використовується *парадигмальний підхід* (Б. Гершунський, М. Кларін, В. Краєвський, Н. Харченко та ін.). Сутність парадигмального підходу розкривається як спосіб аналізу педагогічного процесу на основі бінарних опозицій. Так, педагогічний процес може спрямовуватися на соціум (інтереси суспільства, держави) або на особистість (індивідуально-особистісний розвиток), взаємини його суб'єктів можуть бути авторитарними або гуманістичними, зміст – знанневим або розвивальним, технології розраховані на передачу культурно-історичного досвіду або на розвиток його особистісного (культурно-генетичного) творчого потенціалу. Такі бінарні опозиції визначають парадигму освіти.

На думку М. Кларіна (Кларин, 1996), у світовому освітньому процесі зараз діють три основні парадигмальні моделі освіти: традиційна, що має в основі ідею «збережувальної», консервативної (в позитивному сенсі) ролі освіти; раціоналістична, що ставить у центр уваги не зміст, а ефективні способи засвоєння різних видів знань; гуманістична (феноменологічна), яка розглядає особистість як суб'єкта життя, як вільну й духовну особистість, яка має потребу в саморозвитку (Беликов та ін., 2000).

Реалізація на практиці сучасних парадигмальних ідей пов'язана з формуванням інформаційно-освітнього середовища та професійною підготовкою майбутніх логопедів в умовах цього середовища у закладах вищої освіти.

Системний підхід до професійної підготовки майбутніх логопедів (А. Авер'янов, Л. Аксьонова, Р. Аслаєва, Г. Лисьєв, В. Лубовський, М. Ромусик, І. Сунагатулліна, Л. Федорович, Н. Харченко, Л. Черніченко та ін.) дає можливість вивчати предмети і явища як системні об'єкти в їхньому розвитку, проаналізувати внутрішні та зовнішні зв'язки та відношення об'єкта, розглянути всі його елементи з урахуванням їхнього місця і функцій у ньому, що дозволяє проектувати систему підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти (Федорович, 2012).

Системна організація процесу підготовки майбутніх логопедів дозволяє особливим чином орієнтуватися у предметній сфері й усвідомити наявність внутрішніх, структурних зв'язків між об'єктами досліджуваного явища. Системний підхід означає, що явище об'єктивної дійсності розглядається «з позиції закономірностей системного цілого та взаємодії його частин; це й

утворює особливу гносеологічну призму аналізу або особливий вимір реальності» (Аверьянов, 1985).

Цілісність системного підходу розглядає всі процеси, явища і предмети як єдине, гармонійно функціональне ціле. Кожна частина цілого виконує певну життєво важливу функцію цілого. Цілісність передбачає існування певних зв'язків і відношень між елементами системи, які забезпечують координацію діяльності різних рівнів підготовки, зв'язок теоретичної системи з практичною діяльністю логопеда (Аслаева, 2011).

Системний підхід передбачає з'ясування внеску окремих компонентів-процесів у розвиток особистості як системного цілого (Черніченко, 2018) дозволяє встановити рівень цілісності адаптивної освітньої системи, ступінь взаємозв'язку і взаємодії її елементів, підпорядкованість цільових орієнтирів у діяльності підсистем різного рівня (Харченко, 2003).

У цьому аспекті системний підхід припускає в розумінні організації всієї психічної діяльності дитини розробку на його основі виховних, освітніх, корекційних і оздоровчих заходів. Таким чином, устанавлюється ієрархія, як у структурі порушення, так і в програмі корекційних заходів, що сприяє їхньому подоланню (Ромусик, 2011).

Системний підхід включає вирішення взаємозалежних завдань: усвідомлення системи діяльності, що веде до заданого результату (визначення мети системи); вибір критеріїв для аналізу (вимірювання) отриманого результату; виявлення факторів, що випадково впливають або вплинули на шуканий результат; корекція створеної системи діяльності тощо (Сунагатуллина, 2006)

Застосування системного підходу до дослідження означеної проблеми дозволило врахувати суперечності й недоліки наявної системи професійної підготовки майбутніх логопедів, виділити механізми й визначити умови формування професійно значущих якостей у ході навчання в умовах інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти.

Особистісно-орієнтований підхід базується на суб'єктному підході до діяльності індивіда (Н. Безсмертна, Т. Бойко, М. Ромусик, Е. Степанов, І. Сунагатулліна, Л. Федорович, Н. Харченко, Л. Черніченко та ін.). Він означає методологічну орієнтацію в педагогічній діяльності, що дозволяє за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів дій забезпечувати й підтримувати процеси самопізнання та самореалізації особистості дитини, розвитку її неповторної індивідуальності (Сунагатуллина, 2006); урахування природовідповідних особливостей кожної особистості, надання їй своєї адаптивної ніші для більш повного розкриття здібностей і

можливостей з урахуванням зони найближчого розвитку (Харченко, 2003); набуття особистісних якостей суб'єктом у процесі його життєвої діяльності (Бойко, 2016); стверджує уявлення про соціальну, діяльну і творчу сутність особистості; визнання особистості як продукту суспільно-історичного розвитку і носія культури (Черніченко, 2018); дозволяє розглядати професійну підготовку майбутніх логопедів як систему, побудовану на принципах діалогізації, проблематизації, персоналізації й індивідуалізації (Бессмертная, 2003).

Для нашого дослідження основні положення цього підходу визначаються такою послідовністю: особистість – головна цінність для себе і для «інших», освіта – перетворення особистості, що здійснюється у процесі спеціально спрямованого цілісного педагогічного процесу закладу вищої освіти; головний результат такої освіти не тільки знання, уміння, навички, а й здатність до особистісного зростання, емпатійної взаємодії і соціальної особистісної продуктивності.

За особистісно-орієнтованого підходу базовою стає продуктивна, творча діяльність. Репродуктивна діяльність, яка спрямована на відпрацювання системи окремих умінь і навичок, виступає в ролі допоміжної (*Методичні рекомендації з розроблення складових галузевих стандартів вищої освіти, 2013*).

Особистісно-діяльнісний підхід дозволяє персоналізувати процес професійної підготовки, виділити умови взаємодії учасників педагогічного процесу, вибрати засоби й методи в досягненні поставлених цілей, більш поглиблено включати майбутнього фахівця в різноманітні види діяльності. Він також орієнтує на моделювання структури педагогічної діяльності за допомогою впливу на особистість у процесі професійного навчання (Зеер, 2007), виділення провідних рис, визначення рівня їхнього розвитку та підготовки студента до професійної діяльності на основі особистісного підходу (Вербицкий, 1991).

Особистісно-орієнтований підхід для нашого дослідження припускає, що професійна підготовка майбутнього логопеда максимально враховує індивідуальні особливості студентів: рівень знань, умінь, навичок і досвіду практичної діяльності. Це здійснюється через зміст професійно-практичної підготовки студентів, вибір відповідних методик і технологій роботи з ними, через характер спілкування зі студентами.

Аксіологічний підхід розглядається науковцями (В. Андреев, Р. Аслаєва, Е. Ісаєв, В. Сластьонін, Л. Федорович та ін.) як учення про загальні цінності особистості, колективу, суспільства, їхнє співвідношення зі світом, зміну ціннісно-нормативної системи у процесі розвитку суспільства.

Е. Ісаєв вважає, що аксіологія як методологічна основа педагогіки визначає систему педагогічного розуміння особистості та утвердження цінності людського життя, виховання й навчання педагогічної діяльності та освіти (Ісаєв та ін., 2000).

У роботі «Діалектика виховання і самовиховання творчої особистості» В. Андреев визначає пріоритетні цінності педагогічної діяльності: соціальні (значимість праці фахівця, відповідальність його перед суб'єктами освіти і суспільством); психологічні (співтворчість з учителями, колегами і дітьми, самоствердження у спілкуванні, любов до дітей, самореалізація, розкриття своєї індивідуальності); професійно-педагогічні (можливість оволодіти новими методами і технологіями навчання та виховання, можливість професійного росту, педагогічної майстерності) (Андреев, 1998).

До гуманістичних цінностей Л. Федорович відносить: цінність кожної особистості, рівність прав та можливостей, надання підтримки незалежно від психофізичного, соціального статусу, релігійних переконань, етнічної належності, місця проживання, що означає врахування соціополітичних, соціокультурних, психолого-педагогічних, інших факторів соціально-економічного розвитку суспільства, що впливають на структуру і зміст професійної підготовки вчителя в цілому та становлення системи професійної підготовки майбутнього учителя-логопеда (Федорович, 2012). Вибір аксіологічного підходу як методологічного орієнтира в підготовці майбутнього логопеда дозволив розглядати логопедичну освіту як соціально-педагогічний феномен, який отримав своє відображення в таких основних ідеях, як універсальність і фундаментальність гуманістичних цінностей, єдність цілей і засобів в освіті.

Антропосоціогуманістичний (гуманістичний (Р. Аслаєва, Н. Безсмертна), культурологічний (Н. Харченко), антропологічний (Л. Беленкова, К. Ушинський) передбачає поєднання в цілісному неперервному освітньому процесі спеціальних, загальнокультурних і психолого-педагогічних знань із конкретних наукових дисциплін, загальнолюдських і національних основ культури, закономірностей розвитку особистості (Р. Аслаєва, Н. Безсмертна).

Логопедична освіта на етапі свого становлення спиралася на антропологічні ідеї К. Ушинського в цілісному вивченні природи людини (Ушинський, 2004). Знання педагогічної антропології дозволяє майбутньому логопедові розбиратися у складних дитячих проблемах, зовнішніх і внутрішніх причинах хвороби, порушеннях мовлення, у їхній діагностиці та

корекції, що передбачає орієнтацію на розвиток особистості дитини, її сутнісних можливостей (Бессмертная, 2003)

Антропологічний підхід полягає у формуванні у процесі підготовки тих ціннісних якостей і властивостей особистості фахівця, які необхідні в його багатофункціональній діяльності (Аслаева, 2011).

Антропосоціогуманістичний підхід як філософська, соціально-педагогічна база освіти дітей із порушенням мовлення допомагає будувати навчальний процес відповідно до законів розвитку дитячого організму, якщо він порушений, формування дитини та її соціалізації, інтеграції в суспільство, дозволяє зрозуміти складну структуру психіки в узгодженні її з системною структурою цілісної особистості.

Компетентнісний підхід (Н. Безсмертна, Е. Жукатинська, Е. Зеєр, О. Мартинчук, Н. Петеліна, Дж. Равен, Л. Стахова, Л. Черніченко та ін.) націлений на досягнення нового, цілісного освітнього результату, який спочатку передбачається як варіативно-особистісний і відображає підсумок одночасного засвоєння змісту освіти і розвитку особистості, яка заволоділа значущим для неї змістом. О. Мартинчук розглядає компетентнісний підхід у вищій освіті як своєрідну відповідь на виклик часу, в якому відбувається становлення фахової, творчої і соціально відповідальної індивідуальності (Кларин М. В. 1996).

Компетентнісний підхід, на думку Л. Стахової, передбачає поєднання в єдине ціле освітнього процесу і його осмислення, в ході якого й відбувається становлення особистісної позиції фахівця, його ставлення до предмета своєї діяльності. Основна ідея цього підходу полягає в тому, що головний результат освіти – це не окремі знання, вміння й навички, а здатність і готовність людини до ефективної та продуктивної діяльності в різних соціально значущих ситуаціях (Стахова Л. Л. 2010).

Поняття «компетентнісний підхід» щодо освіти виникає внаслідок погляду на неї збоку і пов'язане безпосередньо з життям індивіда після проходження ним освітніх інститутів – школи, коледжу, університету тощо. Багато ідей компетентнісного підходу з'явилося в результаті вивчення ситуації на ринку праці та внаслідок визначення тих вимог, які складаються на ньому щодо працівника. В основі компетентнісного підходу лежить культура самовизначення (здатність і готовність самовизначатися, самореалізуватися, саморозвиватися).

Основними характеристиками компетентнісного підходу до підготовки фахівців С. Мякишев визначає: загальносоціальну й особистісну значущість формованих знань, умінь, навичок, якостей і способів

продуктивної діяльності; чітке визначення цілей професійно-особистісного вдосконалення, виражених у поведінкових і оцінних термінах; виявлення певних компетенцій, які також є цілями розвитку особистості; формування компетенцій як сукупності змістових орієнтації, що базуються на осягненні національної та загальнолюдської культури; наявність чіткої системи критеріїв виміру, які можна обробляти статистичними методами; надання педагогічної підтримки особистості, що формується, і створення для неї «зони успіху»; індивідуалізацію програми вибору стратегії для досягнення мети; створення ситуацій для комплексної перевірки вмінь, практичного використання знань і набуття цінного життєвого досвіду; інтеграційну характеристику проявів особистості, пов'язану з її здатністю вдосконалювати наявні знання, уміння і способи діяльності в міру соціалізації та накопичення досвіду життєдіяльності (Мякишев, 2007) .

Актуальність компетентнісного підходу, його відмінність від психолого-орієнтованого полягає в тому, що: освітній результат «компетентність» більшою мірою відповідає загальній меті освіти – підготовці громадянина, здатного до активної соціальної адаптації, самостійного життєвого вибору, до початку трудової діяльності і продовження професійної освіти, до самоосвіти та самовдосконалення; у ньому поєднуються інтелектуальний та емоційно-ціннісний складники освіти, що відповідає уявленням про зміст освіти; зміст освіти, зокрема стандарти, повинні вибудовуватися за критерієм результативності, яка, однак, виходить за межі знань, умінь і навичок; компетентність педагога, закладена в освітніх стандартах, неминуче спричинить істотну зміну не тільки у змісті освіти, а й у способах його освоєння, а значить, в організації освітнього процесу в цілому; цей підхід має чітко виражену інтегративність, об'єднуючи в єдине ціле відповідні вміння та знання, які стосуються широкої сфери діяльності, й особистісні якості, що забезпечують ефективне використання знань, умінь і навичок для досягнення мети (Стахова, 2010).

Компетентнісний підхід до змісту підготовки майбутніх логопедів в умовах інклюзивного середовища висуває на перше місце не інформованість майбутнього фахівця, а його вміння вирішувати проблеми, що виникають, принаймні, у пізнанні та поясненні явищ дійсності, які відбуваються в інклюзивному середовищі; в освоєнні сучасних технологій і стратегій інклюзивного навчання; у стосунках людей, в етичних нормах, під час оцінювання власних дій у професійній діяльності, способів вирішення конфліктів тощо (Черніченко, 2018).

Тобто в ідеальній моделі компетентнісного підходу результат професійної освіти принципово залежить не тільки від запропонованого

ззовні змісту, а й від особистісних особливостей фахівця. Такий результат не може бути іншим, ніж варіативно-особистісним.

Контекстний підхід до підготовки майбутніх логопедів (Л. Федорович, Л. Черніченко та ін.) уможлиблює зв'язок і наступність професійної підготовки з професійно-педагогічною діяльністю, життям та практикою (Харченко, 2003).

За контекстного підходу теоретичне знання вперше стає для студента осмисленим як основа майбутньої професійної діяльності, яка, у свою чергу, формується в модельованих ситуаціях компетентної предметної дії і вчинку. Навчальна діяльність майбутніх фахівців істотно мотивується, стає більш осмисленою і продуктивною (Черніченко, 2018).

Практико-орієнтований підхід (технологічний (Я. Болюбаш, М. Степко, Н. Харченко), діяльнісний (Т. Бойко, М. Ромусик, Л. Черніченко), професійно-діяльнісний (Н. Безсмертна), професійно-цільовий підхід (С. Архангельський), динамічний (Н. Харченко) ґрунтується на визнанні розвитку особистості в діяльності, а також того, що активна провідна діяльність є рушійною силою розвитку, та вказує на те, що розвиток особистості безпосередньо залежить від діяльності, у яку ця особистість включена (Н. Безсмертна, В. Ванієва, М. Ромусик, В. Хитрюк).

У межах практико-орієнтованого професійно-цільовий підхід вимагає максимальної орієнтованості й педагогічної спрямованості в усіх видів діяльності в спілкуванні студентів у процесі їхньої професійної підготовки на досягнення високого рівня готовності у взаємодії з дітьми (Архангельський, 1980).

Професійно-діяльнісний підхід як складник практико-орієнтованого підходу дозволяє організувати розвиток професійної компетентності майбутніх логопедів ефективно, оскільки знаходить свою реалізацію в постановці перед студентами завдань, аналогічних тим, які їм доведеться вирішувати у своїй практичній самостійній діяльності; у той самий час не має на увазі вузьконавчального трактування логопедії, наприклад, на шкоду гармонійному формуванню фахівця (Бессмертная, 2003).

Важливою особливістю динамічного підходу є формування стилю професійно-педагогічного мислення. У контексті логопедичної освіти це означає, по-перше, систему практичних дій логопеда, вироблених у ході розвитку логопедичної науки і практики і, по-друге, динамічний характер об'єкта і суб'єкта логопедичного впливу.

Технологічний підхід як один із різновидів практико-орієнтованого передбачає гнучке інструментальне управління навчальним процесом, що

охоплює низку напрямів у функціонуванні вищої школи: діалогове, контекстне навчання, проблемно-модульне й рейтингово-модульне навчання, імітаційне та ігрове моделювання (Степко та ін., 2004).

Практико-орієнтований підхід забезпечує активізацію розумової діяльності студентів, підвищує їхню мотивацію, збагачує практичний досвід студентів, дозволяє їм вирішувати професійно значущі завдання в ускладнених умовах (використання активних та інтерактивних методів у процесі професійної підготовки майбутніх логопедів, залучення студентів до діяльності в лабораторії інклюзивної освіти тощо) (Ваниева, 2015).

Реалізація цього підходу проявляється в організації процесу активного навчання взаємодії з дітьми з порушенням мовлення, професійно-педагогічної спрямованості всієї системи підготовки, зокрема виробничої практики, у використанні методів, прийомів і засобів, що сприяють мобілізації та розвитку комунікативних здібностей майбутніх логопедів.

Аналіз вищезазначених підходів до організації підготовки майбутніх логопедів у закладі вищої освіти дозволяє виділити феноменологічний та сутнісний підходи, які мають застосовуватись узгоджено.

Феноменологічний підхід трактується як описовий, фактологічний, що орієнтується на безпосередньому спостереженні особливостей і властивостей досліджуваного об'єкта, явища або процесу (Харченко, 2003).

Сутнісний підхід орієнтується на внутрішні особливості та зв'язки досліджуваних об'єктів, явищ корекційної роботи та їхніх компонентів, а також на різні зв'язки з законами, поняттями, категоріями, які їх описують. Сутнісний підхід – дидактичний конструкт, який передбачає виявлення комплексу внутрішніх зв'язків і відносин залежності між явищами, що спостерігаються у практиці навчання, розкриття їхніх причин, які не лежать на поверхні й не піддаються виявленню на рівні відчуттів (Харченко, 2003).

Проблема співвідношення феноменологічного й сутнісного підходів надзвичайно актуальна для логопедичної освіти, оскільки об'єкти корекційної роботи різні і складні. Їхнє вивчення вимагає не тільки опису різних зовнішніх проявів, а й аналізу причин, характеру численних зв'язків і відношень як усередині самих носіїв об'єктів, так і з боку різних зовнішніх факторів.

Комплексний підхід (Р. Аслаєва, М. Ромусик, Р. Султанова, Л. Федорович та ін.) полягає в забезпеченні єдності і взаємодії всіх компонентів, що складають процес професійної підготовки майбутніх логопедів до взаємодії з дітьми з порушенням мовлення. Серед них: зовнішні (зміст, форми і методи навчання та виховання) і внутрішні (інтелектуальна, вольова, емоційна) (Султанова, 2005).

М. Ромусик, Л. Федорович вважають, що комплексний вплив реалізується в єдиному комплексі психолого-педагогічних, медико-соціальних, корекційно-розвивальних та лікувально-профілактичних заходів (Ромусик, 2011), передбачає врахування методологічного знання про професійну підготовку майбутнього логопеда, що передбачає загальнофілософські, загальнонаукові та частково специфічні аспекти (Федорович, 2012).

К. Ушинський зазначав, що філологи можуть принести безпосередню користь справі виховання тільки в тому випадку, якщо вони не тільки фахівці, а й педагоги: якщо педагогічні питання передують у їхньому розумі всім пошукам, якщо вони, крім того, добре знайомі з фізіологією, психологією і логікою – цими трьома головними засадами педагогіки (Ушинський, 2004).

Комплексний підхід дозволяє вирішувати головні завдання в подальшій освіті дітей: характеристику досліджуваних функцій, розкриття структури дефекту, прогнозування розвитку дитини, отримання висновку, на основі якого розробляється програма для роботи з дитиною з порушеннями мовлення. Тому в процесі підготовки логопеда реалізація цього підходу спрямована на вивчення клінічних, педагогічних, психологічних дисциплін.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Методологічна основа дослідження уможливорює аналіз предмета дослідження на основі сукупності *підходів*: парадигмального (розкриває спосіб аналізу педагогічного процесу на основі бінарних опозицій: формування інформаційно-освітнього середовища та професійну підготовку майбутніх логопедів в умовах цього середовища, кожній із яких властивий свій, специфічний набір концепцій, що описують цілі, зміст і освітній процес), системного (дозволяє врахувати суперечності й недоліки наявної системи професійної підготовки майбутніх логопедів, виділити механізми й визначити умови формування професійно значущих якостей), особистісно-орієнтованого (припускає, що професійна підготовка майбутнього логопеда максимально враховує індивідуальні особливості студентів: рівень знань, умінь, навичок і досвіду практичної діяльності), аксіологічного (дозволяє розглядати логопедичну освіту як соціально-педагогічний феномен, який отримав своє відображення в таких основних ідеях, як універсальність і фундаментальність гуманістичних цінностей, єдність цілей і засобів), антропосоціогуманістичного (зумовлює формування особистості логопеда як головної ланки освітнього процесу в умовах інтеграції, його професійної компетентності, знаходженню шляхів вирішення проблем, обґрунтуванню стратегічних і тактичних завдань удосконалення соціального середовища для

дитини з порушенням мовлення), компетентнісного (висуває на перше місце не інформованість майбутнього фахівця, а його вміння вирішувати проблеми розвитку, навчання та виховання дітей із порушеннями мовлення), контекстного (уможливлює зв'язок і наступність професійної підготовки з професійною діяльністю, життям та практикою), практико-орієнтований (проявляється в організації процесу активного навчання, взаємодії з дітьми з порушенням мовлення, професійно-педагогічної спрямованості всієї системи підготовки, зокрема виробничої практики, у використанні методів, прийомів і засобів, що сприяють мобілізації та розвитку комунікативних здібностей майбутніх логопедів), феноменологічного (орієнтується на безпосереднє спостереження особливостей і властивостей досліджуваного процесу), сутнісного (забезпечує орієнтування на внутрішні особливості та зв'язки досліджуваних об'єктів, явищ корекційної роботи, а також на різні зв'язки з законами, поняттями, категоріями, які їх описують), комплексного (дозволяє вирішувати головні завдання в подальшій освіті дітей: характеристику досліджуваних функцій, розкриття структури дефекту, прогнозування розвитку дитини, отримання висновку, на основі якого розробляється програма для роботи з дитиною з порушеннями мовлення).

ЛІТЕРАТУРА

- Аверьянов, А. Н. (1985). *Системное познание мира: методологические проблемы*. Москва: Политиздат (Averianov, A. N. (1985). *Systemic knowledge of the world: methodological problems*. Moscow: Politizdat).
- Андреев, В. И. (1998). *Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности*. Казань: Изд-во Казанского ун-та (Andrieiev, V. I. (1998). *Dialectics of education and self-education of a creative person*. Kazan: Publishing house of Kazan University).
- Архангельский, С. И. (1980). *Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы*. Москва: Высшая школа (Arkhanhelskii, S. I. (1980). *The educational process in higher school, its regular principles and methods*. Moscow: Higher School).
- Аслаева, Р. Г. (2011). *Стратегия социально-профессиональной подготовки дефектологов в педагогическом вузе* (дис. ... д-ра пед. наук). Уфа (Aslaieva, R. H. (2011). *Strategy of social and vocational training of defectologists in a pedagogical university* (DSc thesis abstract). Ufa).
- Беликов, В. А., Климова, Т. Е., Климова, М. В. (2000). *Синергетический подход в исследовании педагогических проблем*. Магнитогорск: МаГУ (Belikov, V. A., Klimova, T. E., Klimova, M. V. (2000). *Synergetic approach in the study of pedagogical problems*. Mahnitohorsk: MAU).
- Бессмертная, Н. А. (2003). *Организационно-педагогические условия развития профессиональной компетентности будущих логопедов сельских образовательных учреждений* (дис. ... канд. пед. наук). Москва (Bezsmertnaia, N. A. (2003). *Organizational and pedagogical conditions for the development of professional competence of future speech therapists of rural education institutions* (PhD thesis). Moscow).

- Бойко, Т. Н. (2016). *Формирование социально-педагогической компетентности будущих учителей-логопедов в процессе педагогической практики* (дис. ... канд. пед. наук). Брянск (Boiko, T. N. (2016). *Formation of socio-pedagogical competence of future speech therapists in the process of teaching practice* (PhD thesis). Briansk).
- Ваниева, В. Ю. (2015). Практико-ориентированный подход к подготовке студентов – будущих логопедов к профессиональной деятельности. *Интернет-журнал «Науковедение»*, Т. 7, № 5. Режим доступа: <https://naukovedenie.ru/PDF/80PVN515.pdf> (Vanieva, V. Yu. (2015). A practice-oriented approach to preparing students – future speech therapists for professional activities. *Internet journal "Science studies"*, Vol. 7, No. 5. Retrieved from: <https://naukovedenie.ru/PDF/80PVN515.pdf>
- Вербицкий, А. А. (1991). *Активное обучение в высшей школе: контекстный подход*. Москва: Высшая школа (Verbitskii, A. A. (1991). *Active learning in higher education: a contextual approach*. Moscow: Higher School).
- Зеер, Э. Ф. (2007). *Психология профессионального развития*. Москва: Академия (Zeer, E. F. (2007). *Psychology of professional development*. Moscow: Academy).
- Исаев, Е. И., Косарецкий, С. Г., Слободчиков, В. И. (2000). Становление и развитие профессионального сознания будущего педагога. *Вопросы психологии*, 1, 57-66 (Isaiev, Ye. I., Kosaretskii, S. H., Slobodchikov, V. I. (2000). Formation and development of professional consciousness of a future teacher. *Psychology issues*, 1, 57-66).
- Кларин, М. В. (1996). Личностная ориентация в непрерывном образовании. *Педагогика*, 2, 14-21 (Clarín, M. V. (1996). Personal orientation in continuing education. *Pedagogy*, 2, 14-21).
- Методичні рекомендації з розроблення складових галузевих стандартів вищої освіти (компетентнісний підхід)* (2013). Київ: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України (*Methodological recommendations on the fragmentation of profile standards of higher education (competence approach)* (2013). Kyiv: Institute of Innovative Technologies and Content of Education of MES of Ukraine).
- Мякишев, С. Л. (2007). *Информационно-образовательная среда вуза как фактор формирования профессиональной компетентности будущих педагогов* (дис. ... канд. пед. наук). Киров (Miakishev, S. L. (2007). *Information and educational environment of the university as a factor in the formation of professional competence of future teachers* (PhD thesis). Kirov).
- Ромусик, М. Н. (2011). *Личностно-ориентированный подход в коррекционно-логопедической работе с детьми младшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи* (дис. ... канд. пед. наук). Москва (Romusik, M. N. (2011). *Personality-oriented approach in corrective and speech therapy work with children of preschool age with general speech underdevelopment* (PhD thesis). Moscow).
- Стахова, Л. Л. (2010). *Проектирование методической системы развития профессиональной компетентности учителя-логопеда дошкольного образовательного учреждения в условиях профессиональной среды* (дис. ... канд. пед. наук). Тамбов (Stakhova, L. L. (2010). *Designing a methodological system for the development of professional competence of a speech therapist of a preschool education institution in a professional environment* (PhD thesis). Tambov).
- Степко, М. Ф., Болюбаш, Я. Я., Шинкарук, В. Д. та ін. (2004). *Вища освіта України і Болонський процес* (Stepko, M. F., Boliubash, Ya. Ya., Shynkaruk, V. D. (2004). *Higher education in Ukraine and the Bologna process*. Ternopil: Educational Book – Bogdan).
- Султанова, Р. М. (2005). *Формирование профессиональной компетентности будущего учителя-логопеда в учебно-педагогической, производственной практике*

повышенного уровня (дис. ... канд. пед. наук). Ижевск (Sultanova, R. M. (2005). *Formation of professional competence of a future teacher-speech therapist in educational and pedagogical, industrial practice of an increased level* (PhD thesis). Izhevsk).

Сунагатуллина, И. И. (2006). *Подготовка будущих учителей к развитию речевой деятельности младших школьников в современной общеобразовательной школе* (дис. ... канд. пед. наук). Магнитогорск (Sunahatullina, I. I. (2006). *Preparation of future teachers for the development of speech activity of younger students in a modern comprehensive school* (PhD thesis). Mahnitohorsk).

Ушинский, К. Д. (2004). *Человек как предмет воспитания: опыт педагогической антропологии*. Москва: ФАИР-ПРЕСС (Ushynsky, K. D. (2004). *Man as a subject of education: experience of pedagogical anthropology*. Moscow: FAIR-PRESS).

Федорович, Л. О. (2012). Концептуальні засади підготовки логопеда до роботи з дітьми раннього віку у вищих навчальних закладах в умовах інтеграції в європейський освітній простір. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*, 12, 286-290 (Fedorovych, L. O. (2012). Conceptual bases of preparation of a speech therapist to work with young children in higher education institutions in the conditions of integration into the European educational space. *Scientific journal. Correctional pedagogy*, 12, 286-290).

Харченко, Н. К. (2003). *Технологическая модель профессиональной подготовки логопеда в педагогическом вузе* (дис. ... канд. пед. наук). Ставрополь (Kharchenko, N. K. (2003). *Technological model of vocational therapist training at a pedagogical university* (PhD thesis). Stavropol).

Черніченко, Л. А. (2018). Методологічні засади підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Педагогічні науки*, 1, 144-149 (Chernichenko, L. A. (2018). Methodological foundations for the preparation of speech therapists to innovative activities in the minds of inclusive preschool education. *Newsletter of the Zhytomyr State University named after Ivan Franko. Series: Pedagogical science*, 1, 144-149).

РЕЗЮМЕ

Цимбал-Слатвинская Светлана. Методологические подходы к профессиональной подготовке будущих логопедов.

В статье раскрыты методологические подходы к профессиональной подготовке будущих логопедов: парадигмальный (раскрывает способ анализа педагогического процесса на основе формирования информационно-образовательной среды и профессиональной подготовки будущих логопедов), системный (позволяет учесть противоречия и недостатки существующей системы профессиональной подготовки будущих логопедов), личностно-ориентированный (предполагает, что профессиональная подготовка будущего логопеда максимально учитывает индивидуальные особенности студентов), аксиологический (позволяет рассматривать логопедическое образование как социально-педагогический феномен), антропосоциогуманистичный (обуславливает формирование личности логопеда как главного звена образовательного процесса), компетентностный (выдвигает на первое место умение решать проблемы развития, обучения и воспитания детей с нарушениями речи), контекстный (делает связь и преемственность профессиональной подготовки с профессиональной деятельностью), практико-ориентированный (проявляется в организации процесса активного обучения, взаимодействия с детьми с нарушением речи), феноменологический (ориентируется на непосредственное

наблюдение особенностей и свойств исследуемого процесса), сущностный (обеспечивает ориентирование на внутренние связи изучаемых объектов), комплексный (позволяет решать главные задачи в дальнейшем образовании детей).

Ключевые слова: *методологические подходы, парадигмальный, системный, личностно-ориентированный, аксиологический, антропосоциогуманистический, контекстный, компетентностный, практико-ориентированный, феноменологический, сущностный, комплексный.*

SUMMARY

Tsymbal-Slatvinska Svitlana. Methodological approaches to the future speech therapists professional training.

The article describes methodological approaches to the future speech therapists professional training, which are paradigm, systematic, personality-oriented, axiological, antropological and social and humanistic, competence, contextual, practice-oriented, phenomenological, essential, complex. Paradigm approach reveals a method of analyzing a pedagogical process based on binary oppositions – formation of information and educational environment and future speech therapists professional training in the conditions of this environment, each of which has its own specific set of concepts describing goals, content and educational process. Systematic approach allows to take into account the contradictions and disadvantages of the existing system of future speech therapists professional training and to identify mechanisms and to determine conditions for the formation of professionally significant qualities. Personality-oriented approach assumes that future speech therapist professional training takes into account the individual characteristics of students: knowledge level, skills and practical experience. Axiological approach allows to consider speech therapy as a social and pedagogical phenomenon, which is reflected in such basic ideas as universality and fundamentality of humanistic values, unity of goals and means. Antropological and social and humanistic approach determines formation of the speech therapist's personality as the main element of the educational process in terms of integration, his professional competence, finding ways to solve problems, substantiation of strategic and tactical tasks of improving the social environment for the child with speech impairment. Competence approach puts it in the first place not the knowledge of the future specialist, but his skills to deal with development, education and upbringing of children with speech impairments. Contextual approach makes possible connection and continuity of professional training with professional activity, life and practice. Practice-oriented approach manifested in the organization of the process of active learning, interaction with children with speech impairment, professional and pedagogical orientation of the whole system of training, in particular production practice, in the use of methods, techniques and tools that contribute to mobilization and development of communicative abilities of future speech therapists. Phenomenological approach focuses on the direct observation of the features and properties of the studied process. Essential approach provides orientation to the internal features and connections of the investigated objects, the phenomena of correctional work, as well as various links to the laws, concepts, categories that describe them. Complex approach allows to solve the main tasks in the further education of children: characterization of the studied functions, disclosure of the structure of the defect, prediction of the child's development, obtaining a conclusion that develops a program for dealing with a child with speech impairment.

Key words: *methodological approaches, paradigm, systematic, personality-oriented, axiological, antropological and social and humanistic, competence, contextual, practice-oriented, phenomenological, essential, complex.*